

Nazwa instytucji

Książnica Cieszyńska

Tytuł jednostki/Tytuł publikacji

Těšínsko 1920.

Liczba stron oryginału

20

Liczba plików skanów

20

Liczba plików publikacji

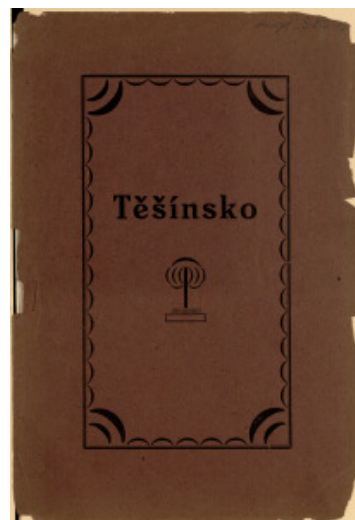
21

Sygatura/numer zespołu **KD II 01958**

Data wydania oryginału **[1920]**

Zdigitalizowano w ramach projektu pt.

**Udostępnienie cieszyńskiego dziedzictwa
piśmienniczego on-line**

**Fundusze
Europejskie**
Program Regionalny

Śląskie.

Unia Europejska
Europejski Fundusz
Rozwoju Regionalnego

5672

Těšínsko

Tešinské

Těšínsko

*
* 1920 *
*

Tiskem Moravsko-slezské
knihhtiskárny v Mor. Ostravě.

KD 1958

KD 1958

K 253/01

3,00

TĚŠÍNSKO OD NEJSTARŠÍCH DOB.

Těšínsko jest od nejstarší doby kulturně, hospodářsky i politicky spojeno s českými zeměmi, prvotně i se Slováky, dokud tito neupadli od r. 1025 pod maďarské panství. Na území slezsko-haličském rozprostíralo se velké Chorvatsko. Jedna část obyvatelstva se vystěhovala na západ, do Čech, druhá na balkánský poloostrov, zbytek ostal na horní Visle a Odře. Tento slovanský kmen přináležel k velkomoravské říši, jež objímala Těšínsko, též Slovensko a Krakovsko, kam proniklo křesťanské učení péčí sv. Methoděje. Po pádu velkomoravské říše (dílo Maďarů) povstala za Přemyslůvů nová velká česká říše opět až s Krakovskem. Za českých panovníků Boleslava I. a Boleslava II. sahál český stát až k pramenům Bugu a Stryje, k Červené Rusi. Počátkem 11. století rozpadává se česká říše. Polský panovník Boleslav Chrabrý sjednotil různé polské kmény v národ a stát polský. Byl synem české kněžny Doubravky, zmocnil se též Krakova vedle Slezska r. 999 a chce vybudovat velkou česko-polskou říši. Ale nesvorností jeho synů padá i polská říše. Odtrhl za souhlasu papeže Slezsko od pražské diecése, a připojil je k vratislavské diecési r. 1000. Nastaly odtud nové boje českopolské, za nichž se uplatňují

Němci, kteří kolonisacími pronikají do českých a polských zemí. Polákům se však nepodařilo lid na Těšínsku pópolshtit svou kulturou, ani srdce jeho získat pro Krakov a Polsko. Zůstal kulturně a jazykově svérázný, žije svým kulturním nazíráním a svou kulturou „po našem“ dodnes. Od r. 1163 vystupuje Slezsko do popředí s vlastními knížaty, nezávislími na Polsku. Slezská knížata usilují se vymanit z právomoci panovníků z rodu polských Piastů. I hledala pomoci a záštitu u českých králů. A tak těšínský kníže Měšek r. 1291 vstoupil dobrovolně pod ochranu českého krále Václava II., s nímž bojuje proti polskému soupeři Vladislavu Lokietkovi. Češi zabrali opět Krakov a Malopolsko. Český král pojal za manželku Alžbětu, dceru po polském králi Přemyslu, stává se polským králem a přispěl k vybudování pořádku v Polsku. Syn jeho Václav III. stává se též polským a uherským králem, máje za choť těšínskou kněžnu Violu, byl však úkladně zavražděn.

Ve sporu o polský trůn ujednán v Trenčíně mír r. 1335, dle něhož polský král Kazimír vzdal se na věčné časy nároků na Slezsko (i Těšínsko) a český král práv na polskou korunu. Český král Karel IV. vtělil r. 1348 Slezsko na věčné časy k české koruně. Odtud jest též Těšínsko jako část Slezska nerozlučně spojeno s českými zeměmi až na dnešní dobu.

Bohatství, vysoký stupeň české osvěty a vzdělanosti, lesk při královském dvoře v Praze, sláva a vážnost česká před cizinou — to vše působilo na slezská knížata, která stávají se rádci při českém trůnu a jejich země zkvétají. Čeština místo latiny a němčiny stává se státní řečí také ve Slezsku, proniká i do Polska. Polština nebyla nikdy státní řečí na Těšínsku. Těšínsko zachváčeno bylo též husitstvím, reformačním hnutím, stalo se nejčeštějším slezským knížetstvím a uchovalo se jím až na naši dobu jako

léno české koruny po smrti posledního panujícího člena z těšínských knížat Alžběty Lukrecie r. 1653. Slezané a Moravané bojovali r. 1620 v bitvě na Bílé Hoře u Prahy za českou samostatnost. Čeština byla až do r. 1848 na obecných školách vyučovací řečí na Těšínsku, odkud usilují rakouské úřady uplatnit němčinu ve školách a úřadech za absolutismu Bachova. Až do let 1870 zpíval lid z kancionálů českých v kostelích, evangelici ze zpěvníku Tranovského. Poláci ponechali odtud české nápěvy, ale dali si polský text. Když pruský král Bedřich Velký urval Čechům nejbohatší část země, nynější pruské Horní Slezsko s Vratislavou r. 1742, dal si odstoupení to potvrdit od českého generálního sněmu v Praze. Těšínsko zůstalo zachráněno při české koruně. Roku 1858 arcivévoda Albrecht jako těšínský pán přísahal panovníku Františku Josefu jako českému králi a koruně české věrnost zemskou.

Za nové konstituce r. 1862 zrušena léna a těšínské knížetství jako fidejkomisní statek dostal po smrti Albrechtově r. 1896 arcikníže Bedřich, smutně proslavivší se za války světové jako markýz Géro. Strašně pronásledoval svými orgány český lid na Těšínsku, který stál na stráži a jak mohl, pracoval proti Vidni a Berlínu. Četní legionáři těšínské na Sibiři jsou toho dokladem. Poláci svým vedením do války tvořili na zemském sněmu v Opavě (v západní části Slezska) s Čechy společný klub slovanský: Češi měli tři poslance, Poláci dva a nejednou manifestovali pro české státní právo, i vůdce jejich dr. Michejda, jenž po převratu r. 1918 stál v čele polské vlády a politiky na Těšínsku. Haličtí Poláci z Krakova řídili politiku za války v duchu vídeňsko-berlínském. Dle hesla svého: Věrnost za věrnost. Teprve když viděli, že ententa zvítězila, žádali pojednou také Těšínsko, mimo to Oravu a Spiš na Slovensku. Na mírové konferenci pařížské až do jara 1919 pokládalo se za

samozřejmé, že Čechům ponechány budou země v historických hranicích někdejšího státu českého, na nějž si netroufal ani Bismarck po pruském vítězství u Králové Hradce r. 1866, tudíž také celé Těšínsko. Ale za nové evropské situace po událostech v Ubrách (vpád Maďarů na Slovensko) a se zřetelem k zamýšlenému postupu proti bolševické vládě na Rusi nastal obrat na prospěch Poláků, kteří měli býti územím čechoslováckým odměněni za svou ofensivu proti bolševikům. Nejvyšší rada v Paříži ustanovila plebiscit na Těšínsku, v části Oravské a Spišské stolice u Slováků, před kterým nyní stojíme. . . Jsme svědky nejprudší agitace, kdy Poláci sáhli k teroru, jaký nebyl ani v Makedonii pod tureckou správou. Český lid s většinou ostatního domácího obyvatelstva odsuzuje teror, volá o záštitu k Mezinárodní plebiscitové komisi v Těšíně proti Polákům, kteří by nejraději nyní zmařili plebiscit vidouce, že nemají za sebou většinu domorodců, kteří nechtějí ani slyšet o připojení k Polsku. Proti polským hrozbám válečným stojí těšínský lid na stanovisku, že nejlepší zbraní jest právo a spravedlnost v duchu sebeurčení domácího lidu, jenž chce svobodně projevit hlasovací lístkem svou vůli: setrvat při československé republice.

Jan Hejret.

LID A JEHO JAZYK NA TĚŠÍNSKU.

I tam, kde se bezprostředně stýkají dvě řeči sobě naprosto cizí, nezůstávají bez vlivu vzájemného. Když nic jiného, aspoň jednotlivá slova jsou přejímána z jazyka do jazyka, slovné tvary řeči jedné komoleny a přizpůsobovány výslovnosti řeči druhé.

Mezi dvěma jazyky příbuznými působí bezprostřední sousedství tak mocně, že v určité oblasti se živly obou jazyků vzájemně tak prostupují, že vznikají na rozhraní jazyků příbuzných zvláštní nářečí, jež charakteristické složky a znaky obou jazyků vykazují v míře větší nebo menší podle toho, který z obou národů měl na obyvatelstvo tohoto kraje větší vliv po stránce kulturní. Jsou to tak zvaná „nářečí přechodná“, jejichž vznik po stránce theoretické podrobně vysvětlil Vatroslav Jagić, jenž ve svých dílech dal mnohý cenný pokyn k jejich správnému třídění a řešení a jenž jim dal i jméno. V jihoslovanské literatuře filologické jest pojem „nářečí přechodná“ dobře znám, vždyť „nářečí makedonská“ jsou po stránce jazykozpytné také „nářečími přechod-

nými“ a filologické spory o ně již dávno byly sváděny velmi prudké a neobešly se rovněž bez komplikací politických.

Těšínsko je území, na kterém možno studovati otázku „nářečí přechodného“ přímo ideálně. Od západu šel vliv jazyka českého, od východu vliv jazyka polského. Patrný vliv jazyka polského můžeme konstatovati několik desítek kilometrů do Moravy. Jeví se hlavně v tom, že východomoravská nářečí ztrácejí délku slabik kmenových i koncových, jež osiře karaktrisuje nářečí středomoravská, západo-moravská a česká. Blízko hranic slezských slyšíme již také polský přízvuk slovný na druhé slabice od konce slova, kdežto v češtině mají všechna slova přízvuk na slabice první, z kterou slovo začíná. Ale na straně druhé můžeme konstatovati vliv jazyka českého. Vliv ten jeví se hlavně ve skladbě, v slovosledu, způsobu mluvy (užívání slov a frází) a ve slovníku nářečí osad tohoto území.

Na Těšínsku se vytvořilo průběhem dob minulých nářečí, které proti jiným nářečím českým má pěkný ráz starobylý. Slyšíme v něm slova a tvary, jichž neslyšíme již dnes v češtině moderní a pro něž marně hledáme tvary, odpovídající nynější polštině, jež však známe ze starých rukopisů českých XIII. a XIV. století. Po stránce hláskoslovné mají nářečí na Těšínsku (je jich několik) mnoho žvlů polských; a jak je přirozeno, mají jich tím více, čím jsou blíže hranicím haličským. Také do koncovek tvarů skloňovaných a časovaných se dostalo ledaco z řeči polské a zase tím více, čím blíže k hranicím haličským. Ale kdo se zabýval kmenoslovím těchto nářečí, kdo zná, co tvoří duši každého jazyka i nářečí, skladbu jejich a poklad slovní, poznal, že po těchto stránkách jsou i osady bezprostředně u hranic haličských velmi málo polské, ba můžeme říci téměř vůbec nijak polské, protože to, co zde ryze polského

jest, zná a užívá jenom generace mladší, odchovaná v polských školách polskými učiteli a v kostelích polskými kněžími, původu většinou haličského, která se naučila čísti polské noviny a polské knihy. Starší generace mluví jinak: více po „moravsky“, jak lidé na Těšínsku říkají. Je zajímavé, že slov výhradně jenom polských lid na Těšínsku vůbec neužívá a ani jim nerozumí. Jestliže některé slovo má v češtině význam jiný nežli v polštině, užívá se ho na Těšínsku ve významu českém. Na celém Těšínsku se lid po českém způsobu oslovuje (vy, oni), způsobu polského (pan, pani) nezná, nebo se mu směje. Zkrátka a obrazně řečeno: nářečí na Těšínsku je látka, upředěná z poetické české vlny; živly polské jsou přisíté knoflíky, šňůrky a cetky na šatě z této látky ušitým.

Filologové čeští zabývali se dosud bohužel téměř výhradně jenom hláskoslovím; přirozeně tu nezatajili konstatované živly polské a Poláci dnes i při mírovém vyjednávání v Paříži dovedli toho využití.

Ale příslušnost národnostní netvoří přece žádný soubor gramatických tvarů hláskoslovných a tvaroslovných. Řeč celá musí býti brána v úvahu a nejen řeč, nýbrž celý způsob života. A lid na Těšínsku usedlý veškerým svým životem tvoří souvislý celek s českým lidem na Moravě. Obydlí lidu slezského jsou budována na způsobu lidových staveb českých a již na první pohled viděti obrovský rozdíl mezi nimi a opravdu polskými budovami osad haličských. Zvyky lidové i náboženské souhlasí úplně se zvyky moravskými, lidové písně lidu těšínského nemají obsahem ani formou nic společného s národními písněmi haličskými. Ani pokrmy, oblíbené u Poláků, nemají čitelně u lidu těšínského. Po stránce lidopisné je tedy domácí obyvatelstvo na Těšínsku obyvatelstvem českým, celým svým životem, způsobem práci

a kulturou gravituje k západu, třeba že jej v posledních třiceti letech naučili polsky čísti a polsky se modlití. Před tím byla na Těšínsku jazykem církevním i úředním pěkná spisovná čeština, nikdy polština.

To vědí také polští odborníci a také to ve svých spisech přiznávají.

A toho jest si také dobře vědom slezský lid na Těšínsku. I ti, kteří dnes užívají spisovného jazyka polského, prohlašují se s velikou rozhodností za „Ślązaky“ (vyslov: šlonzaky) t. j. Slezáky a protestují proti tomu, aby byli považováni za Poláky. Také v samostatnou politickou stranu se sdružili a zastávají nepokrytě zásadu, že patří k republice československé a že chtějí býti s ní sloučení.

Rakouská statistika napočítala r. 1900 na Těšínsku 85.000 Čechů, 218.000 Poláků, 56.000 Němců; roku 1910 napočítala 115.000 Čechů, 233.000 Poláků, 76.000 Němců. Je všeobecně známo, že rakouská statistika nadřžovala vždy Němcům; na Těšínsku také ještě Polákům. Ślázaci byli zapisováni vesměs jako Poláci.

Mezi tímto počtem Poláků na Těšínsku je však také značný počet Poláků skutečných, kteří se na Těšínsko přistěhovali z Haliče za chlebem, za výdělkem v dolech a v průmyslových závodech, jehož v Haliči neměli. Polské listy odhadují samy jejich počet na 60% obyvatelstva průmyslových okrsků. Usazovali se na Těšínsku na dobu kratší nebo delší a přemnoží z nich se vraceli zase domů do Haliče, jakmile si našetřili trochu peněz. I z těch, kteří se v zemi usadili trvale, a kteří si zde založili rodiny, většina podržela své právo domovské v rodných svých obcích haličských. O většině těchto lidí platí doslovně ještě dnes, co r. 1909 napsal v pěkné knížečce „O Slezsku“ Jos. Kudela: „Přistěhovalí Poláci z Haliče jsou massa bezkulturní,

velmi mnoho analfabetů, podléhají hodně alkoholismu a odnárodnění (od polštiny k němčině), v dělnických organisacích nelze s nimi nic svéstí“. Takoví lidé, vedení a štvaní placenými agitatory, vydávají se dnes za „polský lid slezský“, jemuž čeští vrahové a lupiči chtějí vyrvati posvátnou domovinu těšínskou, po otcích zděděnou. (Tato slova můžeme denně čísti v různých listech polských, obzvláště v listech krakovských). Proti nim bráníme svého Těšínska. Aug. Novák.

HOSPODÁŘSKÝ VÝZNAM TĚŠÍNSKA.

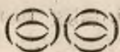
Míti Těšínsko je hospodářskou nutností pro Č. S. R., neboť ztráta jeho znamená hospodářskou odvislost od jiných států. Jsouc státem vysloveně kontinentálním a silně průmyslovým, neměla by bez Těšínska dostatečné zásoby uhelné a závisela by v dovozu uhlí jen od dobré vůle sousedů nejbližších, Německa a Polska. Zásoby uhelné v Čechách, na Moravě a Slovensku nejsou veliké, neboť hlavní uhelné revíry jsou už silně vyčerpány. Dle zjištění mezinárodního kongresu geologického v Toroutu 1913, činí zásoby ty, vyjádřeny v rovnocenném množství dobrého černého uhlí 9.706 milionů tun. Těšínsko samo obsahuje však 13.670 mil. tun. Poněvadž Č. S. R. bez Těšínska má asi 13 mil. obyvatelů a Těšínsko asi 500.000, připadla by na obyvatele celková zásoba, kdybychom ztratili Těšínsko, jen 747 tun a když nám bude zachováno 1.732 tun. Zásoba 10.000 mil. tun je pro stát silně industriální, jako Č. S. R. nedostatečná. Polsko naproti tomu má ve svém území zásoby rovnocenné 27.958 miliardám tun černého uhlí a když plebiscitem dostane Horní Slezsko, které samo obsahuje 113.995 milionů tun, bude mít zásobu 141.953 milionů tun černého uhlí, takže bude mít zásobu na každého obyvatele při 36 milionech hlav 3.943 tun. Dostavši Horní Slezsko bude Polsko jedním ze států nejbohatších na uhlí i když nedostane Těšínska. Je pravda, že vlastní Polska neměla dosud dostatečné

vlastní výroby uhlí, ale to nemá za příčinu nedostatečné nebo špatné zásoby uhelné v zemi, nýbrž nedostatek kapitálu a podnikavosti, aby značné zásoby, skryté v zemi se otevřely. Dovoz uhlí do polských krajů, dál se skorem výhradně z Horního Slezska. Roční těžba v roce 1912 v Polsce a Horním Slezsku rovnala se 50,520.000 tun černého uhlí, takže připadá na 1 obyvatele průměrně roční výroba 1·4 tun, kdežto v Č. S. R. včetně Těšínska se výroba rovnala jen 26,181.000 tun čili skorem 2 tuny na hlavu obyvatele. Polsko s Horním Slezskem potřebuje za dnešního svého stavu průměrně asi 1 tunu černého uhlí na obyvatele, dostavši Horní Slezsko bude tedy mít za normálních poměrů veliký přebytek uhlí (14,520.000 tun), kdežto výroba Č. S. R. mající Těšínsko zrovna tak stačí pro vlastní potřebu. Ovšem se z Čech vyváželo hnědé uhlí do Německa a česné z Těšínska do Uher, ale vývoz hnědého uhlí byl vyvážen dovozem hornoslezského uhlí do Čech, Moravy a Slovenska a vývoz do Uher sloužil potřebě Slovenska. Byla to tedy vlatně jen výměna paliva a ne skutečný export.

Nedostane-li Č. S. R. Těšínska musí se nezbytně státi dřív nebo později odvislou odběrem uhlí od sousedů a tím pozbyti i volnosti politické a mimo to i poplatnou cizině, která může podle libosti své, její industrii odpíráním uhlí nebo zdražováním jeho škrtniti. Proti tomu nemohou ji plně ochrániti žádné mezinárodní smlouvy.

Držení Těšínska není pro Č. S. R. nutností jen politickou nebo národnostní, nýbrž především hospodářskou, soběstačnosti v zásobování palivem. Polsko bude soběstačné v tom ohledu i bez Těšínska.

Dr. Rybák.

OTÁZKA TĚŠÍNSKÁ A POMĚR ČESKO-POLSKÝ.

Otázka těšínská je příčinou, že poměr mezi Čechy a Poláky je nejvýše napjatý. Nestalo se tak naší vinou. Český lid choval nejpřímnější sympathie pro polský národ a spor o Těšínsko považoval spíše za místní spor, jenž vzájemnou dohodou vůlí dá se odstraniti. Nelze však říci o Polácích, hlavně o té části polského národa, která po nešťastném rozdělení Polska musila s námi a ostatními slovanskými národy sdíleti těžký život poddanych habsburské monarchie, že by chovali stejně přátelské city pro nás. Sněmovní protokoly vídeňské chovají více než dosti dokladů o politice oficielního zastupitelstva polského národa v Rakousku vůči českému národu. Ozval-li se tu a tam hlas pro užší přátelství českopolské, zapadl bez ohlasu. Není bez zajímavosti, že teprve na počátku světové války objevil polský tisk krakovský, že Češi jsou bratry Poláků: polské legie, jež polský národ stavěl proti Rusku, očekávaly od bratří Čechů oděv a prádlo, jehož neměly. Také Těšínsko postavilo polské legie ve chvílích, kdy čeští lidé za svůj odpor k Rakousku byli žalařováni. Na všechny trpké zkušenosti zapomněli jsme v roce 1918, kdy také Poláci postavili se proti Rakousku. Na pražských divadelních slavnostech

v letě 1918 polští hosté byli nadšeně uvítáni. V té době také mezi českými a polskými politiky bylo ujednáno, že spor o Těšínsko nesmí býti příčinou nepřátelství mezi oběma národy a že spor rozhodne Ententa.

Po převratu z 28. října 1918 poměr českopolský se zhoršil. Poláci representovaní Radou Narodową v Těšíně prohlásili připojení Těšínska k polskému státu. Od té doby jejich politika je naprosto neloyální a bezohledná. Poněvadž spor o Těšínsko mohl míti za následek zmatky, dohodli se místní representanti českého a polského národa Zemský Národní výbor ve Slezské Ostravě a Rada Narodowa v Těšíně o prozatímní správě Těšínska, při čemž platnost úmluvy byla učiněna závislou na schválení vlád a výslovně zdůrazněno, že o Těšínsku definitivně rozhodne mírová konference. Přes jasnost této smlouvy polská vláda vykonávala na Těšínsku akty státní svrchovanosti (vojenské obsazení, volby do varšavského směru). Z území obsazeného Poláky šířila se do uhelného revíru anarchie, která vážně ohrožovala hospodářský život Č. S. R. Aby zabránila katastrofě, rozhodla se čs. vláda Těšínsko obsadit a zemi vrátiti klid a pořádek. O tomto úmyslu loyálně uvědomila vládu polskou. Poláci postavili se na odpor a tak na Těšínsku prolila byla krev obou národů. Postup českého vojska byl zastaven mírovou konferencí, která pak za souhlasu obou států určila novou demarkační čáru, která všechny uhelné doly dala pod správu ČSR. Zásluhou polského tisku poměr českopolský zhoršil se ještě více. Mírová konference působila na oba státy, aby spor rozřešili vzájemnou dohodou a tak v červenci 1919 došlo k českopolským poradám v Krakově, které však zjistily jenom naprostou různost názorů obou stran. Mírová konference rozhodla v září 1919 aby o Těšínsku rozhodl plebiscit.

Zbraně, jichž Poláci používají k vítězství, nejsou sto, aby poměr českopolský zlepšily. Při posuzování poměru českopolského nutno rozeznávat na polské straně tři skupiny: těšínskou, která je krajně nepřátelská Čechům, krakovskou, která podporuje těšínskou, a varšavskou, která dbá sice svého postavení v rámci mezinárodním, ráda naznačuje, že nesmí býti stotožňována s dvěma prvními skupinami hrubého národního radikalismu, při tom však ničeho nepodniká, aby zmírnila jeho útočnost a hrubost. Jenom tak, že možno vysvětliti si skutečnost, že varšavská vláda na významném místě u mezinárodní plebiscitní komise ponechává člověka (posl. Zamowski), který ze zřejmým úmyslem, aby byl slyšen mezinárodní veřejností, prohlašuje, že válka s Čechy byla by nejpopulárnější válkou v Polsku. Polská veřejnost vzdala se podle všech známek myšlenky na přátelské soužití s Čechy. Polský tisk (hlavně krakovský) vyslovuje se pro spojení Polska s Itálií a Maďarskem, pro jejichž požadavky nalézá nadšená slova, jichž nikdy neměl pro věci ostatních slovanských národů. Jos. Kudla.

ZBIORY
S. ZAHRADNIKA

2011 1958